

SKOLFRÅNVARO – ETT FALL FÖR KBT?

BTF salong, 11 mars 2021

Malin Gren Landell, leg psykolog, leg psykoterapeut, med dr

www.grenlandelliskolan.se

Gren Landell
!skolan

Att förändra beteenden

Skollagen 7 kap. 19a §

Vid upprepad eller längre frånvaro från den verksamhet som avses i 17 § ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds //

EVIDENSBASERAD
ELEVHÄLSA

SAKNAD!
Uppmärksamma elevers
frånvaro och agera

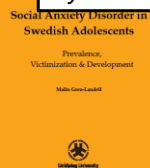

Konsumerar unga flickor mer att förbygga elever än flickor som regel som används per termen. Senare reviderat 2017. Bild: Anna Gustaf

DN DEBATT 8/1. Beslut om att fiera skoldagen tas alltför lättvindigt trots att det kan få allvarliga konsekvenserna för eleven. Anpassad studiegång

Skollagen 7 kap. 21§

Hemkommunen ska i frågor som rör skolpliktiga elever som avses i 19 a § vid behov samordna insatser med samhällsorgan, organisationer eller andra som berörs//

3 kap. 4§ Skolförordningen
Skolarbetet ska även förläggas så att eleverna så långt som möjligt får sammanhållna skoldagar.

Skollagen 7 kap. 22§

När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en skolenhet med en annan huvudman än hemkommunen eller det hos en sådan huvudman har inletts en utredning om elevens frånvaro enligt 19 a §, ska huvudmannen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen.

BUP KONGRESSEN
Tema Skola

ISA
International Network
for School Attendance

VAD ÄR PROBLEMET?

Missad undervisning

- 10% frånvaro under 20 veckor = 2 v eller ½ dag/vecka på 1 termin
- 20% frånvaro = 1 månad på 1 termin, 2 månader på ett skolår!
- Om ni skulle vara borta från jobbet ½ dag varje vecka eller 2 mån på ett arbetsår....
- Ströfrånvaro inkörsport till långvarig frånvaro
- Långvarig ogiltig frånvaro börjar ofta med giltig frånvaro
- Oavsett giltig eller ogiltig frånvaro så är det **missad undervisning**

*Elever går 178 dagar i skolan och är lediga 187 dagar

Konsekvenser av skolfrånvaro

- Sämre skolresultat än elever med hög närvaro (t.ex. Hancock, 2013)
- Frånvaro under ett läsår ger ökad risk för frånvaro i senare årskurser (Gottfried, 2019)
- Stark risk för avbrutna gymnasiestudier (Skolinspektionen, 2009; Rumberger, 20011)
- Depression, oro/ångest (Wood, 2012)
- Värkproblem (Janssens, 2011)
- Sömnproblem (Hysing, 2005)
- Droganvändning (Engberg & Morral, 2006)
- Negativ påverkan på arbetsmiljön för lärare (Wilson et al., 2008; Balu & Ehrlich, 2018)

Malin Gren Landell www.grenlandelliskolan.se

HUR BESKRIVS PROBLEMET?

Olika kategorier av frånvaro

KATEGORI	SÄRSKILJANDE DRAG
Skolk (<i>truancy</i>)	Ogiltig ströfrånvaro, eleven borta från lektioner men kan vara i skolan, berättar inte om frånvaron för föräldrarna
Skolvägran (<i>school refusal</i>)	Barnet känner stort obehag kring att vara i skolan, försöker inte dölja frånvaron, är vanligen hemma om inte i skolan.
Föräldrastödd frånvaro (<i>school withdrawal</i>)	Barnet har inte svårt att vara i skolan utan är hemma pga förälders behov eller bristande omsorg om barnets skolgång. Eleven är hemma för att ge föräldrarna praktiskt och/eller känslomässigt stöd
Exkludering (<i>school exclusion</i>)	Frånvaro på grund av olaglig avstängning, skolmiljön inte tillgänglig, uppmuntran att stanna hemma.

(Heyne, Gren-Landell, Melvin, Gentle-Genitty, 2019)

HUR STORT ÄR PROBLEMET?

SVENSKA DAGBLADET Nyheter Näringsliv Kultur Ledare

DEBATT

DAGENS Samhälle

SÖK

Skolverket

"Frånvarande elever går under samhällets radar"

Vi vet inte exakt hur stor frånvaron i skolan är - men vi vet att frånvaro påverkar skolresultaten starkt negativt. En nationell närvarostatistik skulle göra det lättare att vidta rätt åtgärder. Tyvärr motsätter sig Skolverket att sådan statistik samlas in.

Malin Gren Landell & Aggie Öhman
regeringens utredare av skolfrånvaro / Prestationsprinsen

SVENSKA DAGBLADET Nyheter Näringsliv Kultur Ledare Debatt Tidningen

27 apr, 2017

"Staten bör ha bättre koll på frånvaron i skolan"

Kommunerna har det yttersta ansvaret för barns rätt till utbildning. Men inte hur många elever som har en problematisk frånvaro för att samla in och följa upp nationell statistik över omfördelade elevfrånvaro. Det skriver flera debattörer.

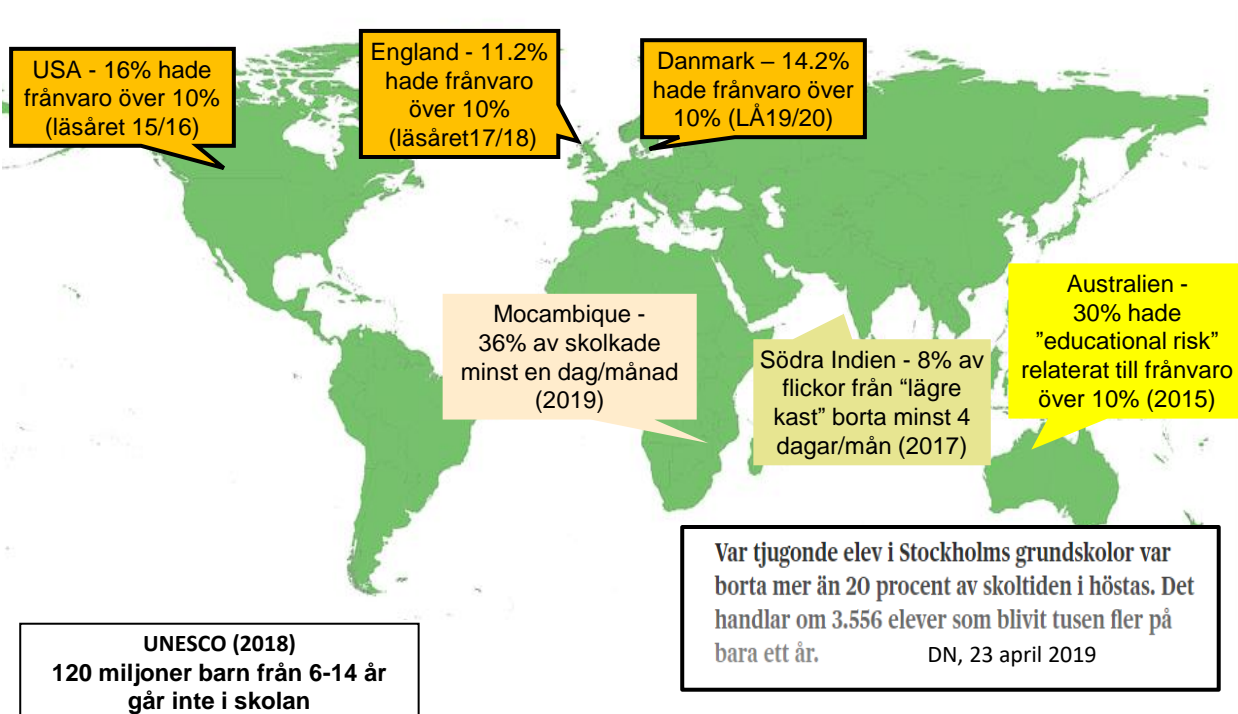
f

f Dela 186

"Nationell statistik kan förebygga skolfrånvaro"

Skolor och huvudmän behöver få hjälp att bättre hantera situationen kring så kallade hemmasittare, elever som inte kommer till skolan. Ett sätt är att ta fram

FRÅNVARO SKAPAR FRÅNVARO

["Där kommer hon som aldrig är här"](#)

Riskfaktorer inom skola, familj, elev, kamrater och samhälle

Samhället förändras snabbt – nya riskfaktorer tillkommer som vi ännu inte har forskning på

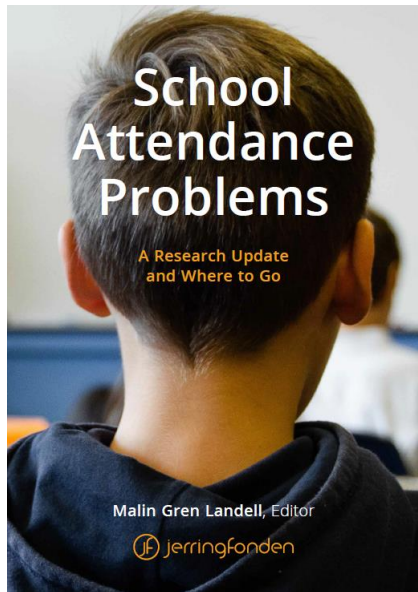
Uppmaning I. Vi behöver forskning

Uppmaning II. Tänk aldrig "det är bara skolans fel"

WHAT'S COOKING?

Forskningsläget Anno 2021

HOME ABOUT INSNA MY COUNTRY RESOURCES [RESEARCH](#) ACTIVITIES MEMBERS

Journal articles

Search ...

Search

Special sections, series, and issues

2020

www.insa.network

2019

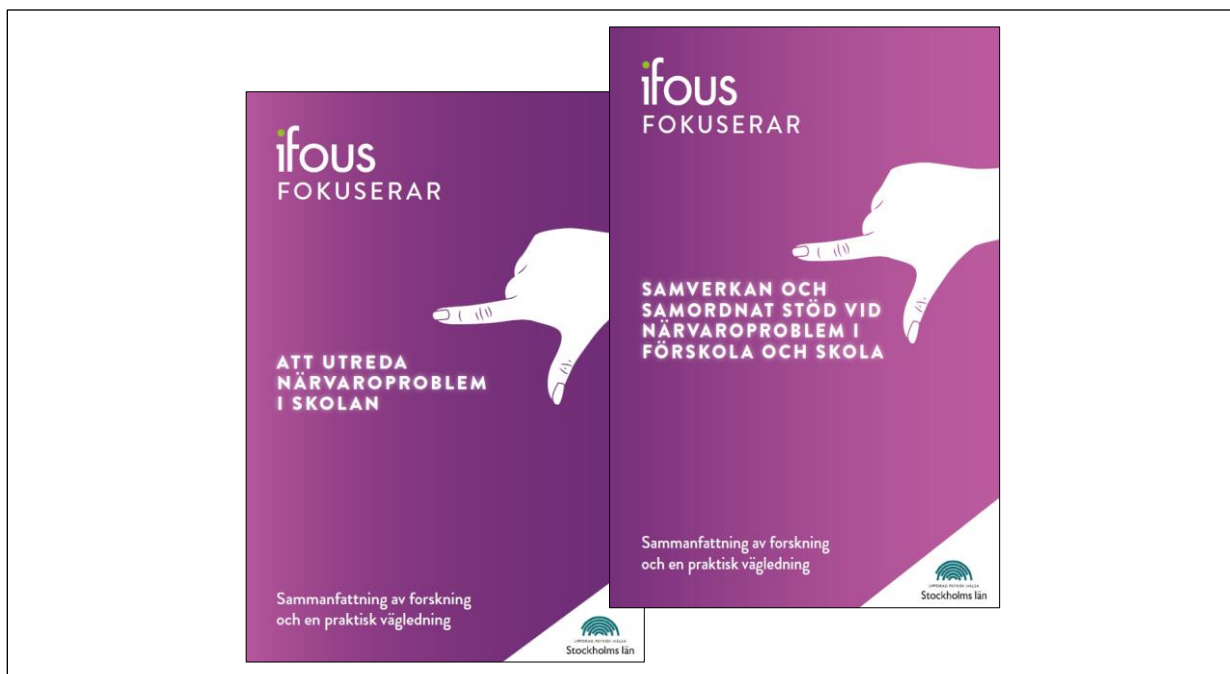
2018

2017

2016

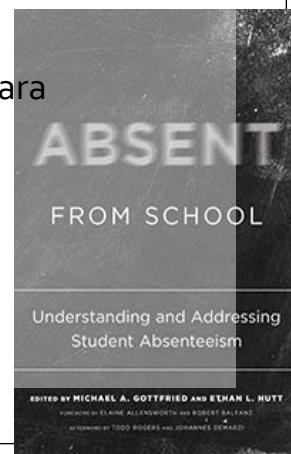
2015

Närvarodata

- Tillgången till data på elevers närvaro/frånvaro stort bidrag till kunskap om problemet
- Michael Gottfried, University of California Santa Barbara

Nyttan av Närvarodata

- Hög närvaro ger t.ex. signifikant mycket större effekt än lovskola/utöka antal skoldagar (Aucejo & Romano, 2016)
- Prediktion av närvaro/frånvaro inför kommande läsår – vägleder förebyggande insatser för elever med förhöjd risk (Chu et al, 2019)
- Buss till skolan (i stad) samband med högre närvaro (Gottfried, 2019)
- Elever i "pre-school" med socio-ekonomisk utsatthet + inlärningssvårigheter lägre risk för närvaroproblem än socio-ekonomiskt utsatta elever *utan* inlärningssvårigheter (Gottfried & Gee, 2017)

Pågående svensk forskning

Internationellt jämförande perspektiv på problem med skolnärvaro:
Anslag från VR 2020-2023. [Internationell studie – Japan, England, Tyskland och Sverige](#) Kreitz-Sandberg, Gren Landell mfl

The usefulness of SRAS, ISAP and SNACK - An evaluation of three assessment instruments for school attendance problems.
Doktorand Johan Strömbeck Magelungen Akademi, Åbo Akademi

<https://magelungen.com/om-oss/forskning-och-utvardering/pagaende-forskningsprojekt-om-skolfranvaroproblem/>

Stöd för ett gott närvaroarbete

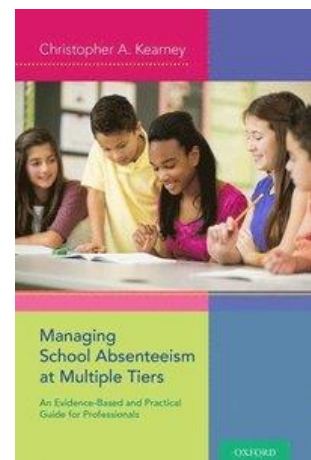
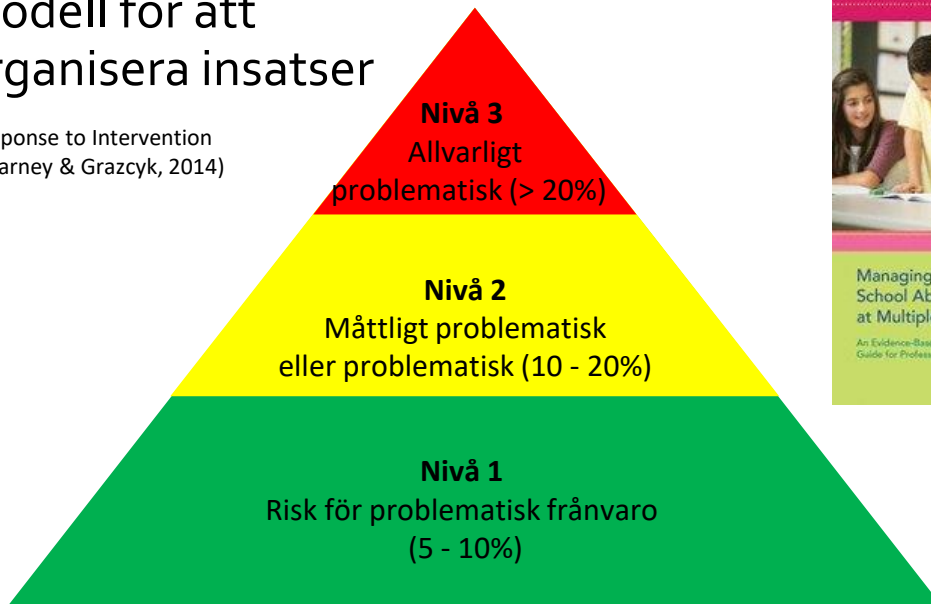
- ✓ Samsyn om vikten av närvaro
- ✓ Engagemang för elevers närvaro hos föräldrar, elever, all skolpersonal, huvudmannen och aktörer utanför skolan
- ✓ Samverkan mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård
- ✓ Aktiv användning av data på frånvaro och närvaro
- ✓ Eleverna görs delaktiga i frågor som rör dem i skolan

Grunderna i närvaroarbete

- ✓ Kunskap om vikten av närvaro, om orsaker till frånvaro – hos alla berörda
- ✓ Uppmärksamma frånvaro och närvaro
- ✓ Kartlägg orsakerna till frånvaro på elev-, klass- och skolnivå
- ✓ Sätt in insatser utifrån orsakerna för den enskilda eleven
- ✓ Arbeta systematiskt med att främja närvaro utifrån kända risker
- ✓ Integrera närvaroarbetet i elevhälsan, studie- och yrkesvägledning, särskilt stöd, tillgänglig lärmiljö, trygghetsarbete, lokalfrågor osv

Modell för att organisera insatser

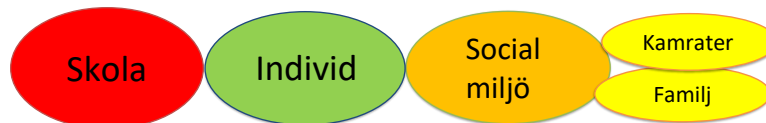
Response to Intervention
(Kearney & Grazcyk, 2014)

UTREDA FÖR
RÄTT INSATSER

Bred och systematisk utredning

Frågor på alla riskområden

Kunskap om riskfaktorer krävs för att göra en bra utredning

[Utreda frånvaro vägledning IFOUS](#)

Nödvändiga delar i en utredning

Del 1. Kartläggning

Underlag från elev och VH och från skolpersonal

Ev sammanställning av frånvaron

Ev effekt av tidigare insatser

Del 2. Sammanställning och analys av utredningen

Del 3. Återgivning av utredningen till elev och vårdnadshavare

Del 4. Åtgärder utifrån utredningen

Del 5. Uppföljning av åtgärderna

Information från skolan

- Frånvaromönster och statistik över tid
- Resultat från andra utredningar
- Enkät/hälsosamtal om t.ex. elevens trivsel
- Effekt av tidigare insatser för närvaroproblem

- Vid behov, observation av skolmiljön för eleven

Kartläggning med elev

- Vilken frånvaro har du haft den senaste tiden?
- Hur har frånvaron utvecklats över tid?
- Vad tror du skulle hända om ingenting görs för att du ska komma tillbaka till skolan?
- Om du var tvungen att gå till skolan imorgon, vad skulle det vara det svåraste för dig?
- Om frågor från pedagogisk kartläggning används – koppla frågorna till "Hur påverkar det din närvaro?"

Kartläggning med vårdnadshavare

- Samtal, formulär
- Ex på frågor:
  - Hur hjälper föräldern sitt barn att komma till skolan och gå på lektioner?
  - Hur ser föräldern på vem som har ansvar för barnets närvaro?
  - Hur känner föräldern inför att vara skild från barnet under skoldagen?
- Dagbok från vårdnadshavare (VH) kring elevens tankar och känslor inför att gå till skolan – kväll, morgon, på vägen till skolan
- Eventuellt - Hembesök med observation

FAKTORER SOM STÖDJER NÄRVARO

Faktorer som får eleven att gå hemifrån
t.ex. utsövd, positiv bild av skolan

Faktorer som får eleven att komma till skolan/lektion
t.ex. trygghet, studiero, kamrater

FAKTORER SOM UTMANAR NÄRVARO

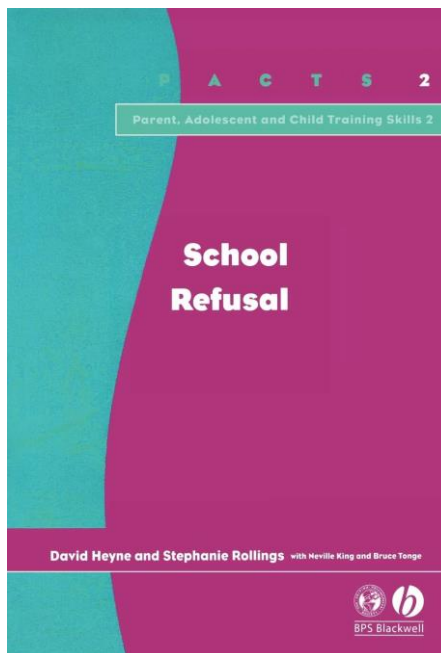
Faktorer som får eleven att gå hem/stanna hemma
t.ex. ta hand om föräldrar/syskon, spela dator,
oro för att misslyckas, oro för att komma tillbaka

Faktorer som får eleven att gå från skolan/lektion
t.ex. mobbning, bristande anpassning till
funktionsnedsättning, vara ensam

Frågeformulär

- **School Refusal Assessment Scale (SRAS)** – 24 frågor på funktionen i skolfrånvaron
- **School Refusal Evaluation Scale for adolescents (SCREEN)** – 18 frågor på School avoidance, Interpersonal discomfort, Transitional difficulties, Anxious anticipation
- **Inventory of School Attendance Problems (ISAP)** – 48 frågor som bl.a. mäter svårighetsgrad och hur stora konsekvenser frånvaron ger
- **School Non-Attendance Checklist (SNACK)** – mäter skolvägran, skolk, skolexkludering och föräldrastödd frånvaro. Frågor på skola, elev, föräldrar, familj och övrigt. Finns i en version för föräldrar och en för elev.

Malin Gren Landell www.grenlandelliskolan.se

Analys av utredningsmaterialet

- Ingen utredning utan analys – dvs utredningen ska inte vara en uppräknning av t.ex. när eleven fick åtgärdsprogram, hur stor frånvaron har varit etc

Svara på frågan:
Förstår vi frånvaron bättre nu?

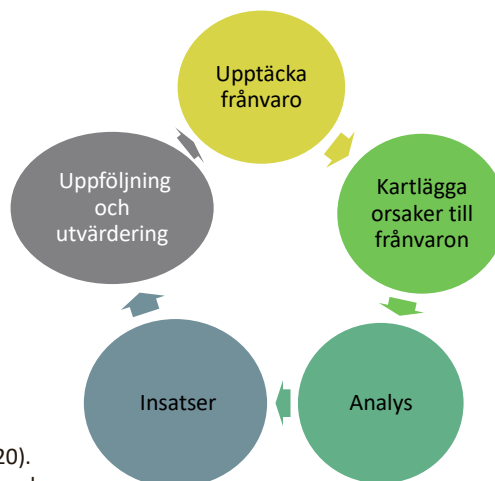
DÄREFTER...

Kontinuerlig uppföljning och utvärdering

- Kunskapsutveckling
- Närvarostatus
- Psykiskt, fysiskt mående
- Elevkompetens
- Familjesituation
- Fritid, kamrater

Heyne, D., Strömbeck, J., Alanko, K., Bergström, M., & Ulriksen, R. (2020).
 A scoping review of constructs measured following intervention for school
 refusal: Are we measuring up?
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01744/full>

FORSKNING PÅ KBT – FRÄMST SKOLVÄGRAN

Få och svaga studier

- Främst studier på KBT vid skolvägran
- KBT för skolvägran, ångest och depression - 8 rigorösa studier – ökad närvaro men inte effekt på ångest, och medicinering adderar inte effekt (Maynard, Heyne, et al., 2018)
- Farmakologisk behandling (SSRI fluoxetine, TCA imipramine, TCA clomipramine, Benzodiazepine Alprazolam) – 6 RCT går inte konkludera att medicinsk behandling adderar effekt (Tobonet al., 2018)
- Antidepressiva – bl.a. 6 RCT, 6 fallstudier – Ingen tydlig effekt av att kombinera nyare antidepressiva med KBT (Melvin & Gordon, 2019)

The @school program

	Föräldrar o Ungdomar	Ungdomar	Föräldrar	Skola
Obligatoriska	Putting problems in perspective—psycho-education about school refusal/CBT Setting goals Promoting progress	Solving problems Managing stress Dealing with cognition Attending school	Reducing maintenance factors Giving effective instructions Responding to behavior Bolstering a young person's confidence Facilitating school attendance	Orientation to intervention Organizational issues Emotional issues Promoting progress
Valbara		Dealing with social situations	Bolstering a parent's confidence	Behavioral issues Academic issues Social issues

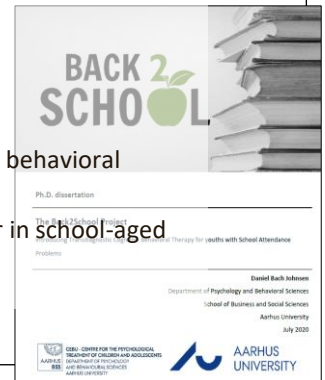
20 ungdomar, M=13.3 år (Heyne, 2011). School refusal and anxiety in adolescence: Non-randomized trial of a developmentally sensitive cognitive behavioral therapy

Back2school

- KBT + Mind My Mind som är ett transdiagnostiskt KBT-program för ångest, depression, traumarelaterade besvär och beteendestörningar
- Bygger på @school och Kearney & Albano (2007) When children refuse school
- Riktas till barn (6-16 år), föräldrar och skolpersonal
- 10 sessioner (1h) + booster och skolmöten

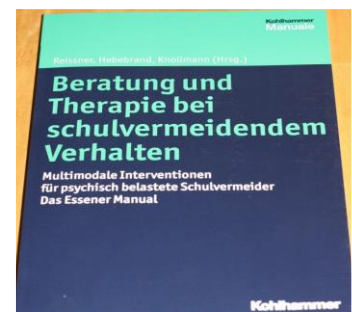
(Lomholt, et al. 2020). Feasibility study of Back2School, a modular cognitive behavioral intervention for youth with school attendance problems.

(Jeppesen, 2017). Transdiagnostic, cognitive and behavioral intervention for in school-aged children with emotional and behavioral disturbances

Multimodal behandling

- Multimodal Treatment (MT)
- MI + 4 moduler:
  1. KBT (i genomsnitt 16 sessioner)
  2. Fysisk aktivitet och psykoedukation (grupp)
  3. Skolkonsultation
  4. Familjekonsultation (via hembesök)
- Inklusion: > 1 års skolfrånvaro
- Skolnärvaron ökade för MT men även kontrollgruppen (behandling i barnpsykiatrisk öppenvård). Signifikant större minskning av depressiva symtom för MT (Reissner et al., 2015)

Intensiv KBT för skolvägran

- 15 sessioner (1.5–2h) dagligen i tre veckor
- Psykoedukation kring skolvägran och vidmakthållande
- Konsultation med skolan för att planera återgång till skolan och anpassningar
- Parent management training
- Social färdighetsträning inför återgång till skolan
- Open trial med 25 deltagare, 9-18 år. Efter behandlingen hade 60% av deltagarna över 90% närvaro. (Hannan, et al., 2019). An open trial of intensive cognitive-behavioral therapy for school refusal

KBT för skolvägran – samverkan och stöd för återgång till skolan – 2 modeller

- Nära samarbete mellan skola och verksamheter som ger stöd och behandling för psykisk ohälsa
- Aktivt arbete med återgång till skola – förberedelse och stöd till elev, skola och föräldrar
- Systematisk kontakt med externa aktörer
- Föräldrautbildning
- Psykoedukation till lärare inför att elev ska komma tillbaka till skolan

The Link: An Alternative Educational Program in the Netherlands to Reengage School-Refusing Adolescents With Schooling

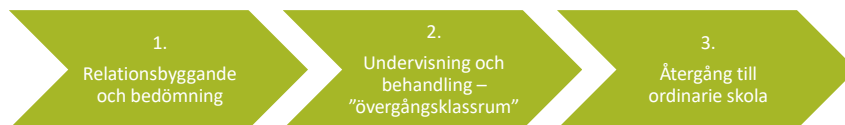
Marjje L. Brouwer-Borghuis, *SWV Regio Almelo VO/VSO 2301*
David A. Heyne and Floor M. Sauter, *Leiden University Institute of Psychology*
Ron H.J. Scholte, *Praktikon and Behavioural Science Institute Radboud University Nijmegen*

- Skolor remitterar
- Samarbete med psykiatri, ordinarie skolan, föräldrarna
- Lärmiljö anpassad utifrån riskfaktorer för skolfrånvaro
- Personal: Speciallärare, skolpsykolog, socialarbetare
- 12-17 år gamla, autism och mobbning är vanligt
- Eleven går 6-12 månader i Link

Reengagement With Education: A Multidisciplinary Home-School-Clinic Approach Developed in Australia for School-Refusing Youth

Lisa McKay-Brown, *Melbourne Graduate School of Education, The University of Melbourne*
Rebecca McGrath, *Travancore School*
Leah Dalton, *The Royal Children's Hospital Mental Health*
Lorraine Graham, *Melbourne Graduate School of Education, The University of Melbourne*
Alison Smith, *The Royal Children's Hospital Mental Health*
Judy Ring, *Travancore School*
Kathy Eyre, *The Royal Children's Hospital Mental Health*

- Remiss från psykiatrisk mottagning
- Kriterier för att få tillgång till insatsen:
50% frånvaro under minst 6 veckor och/eller stora svårigheter att vara i skolan samt omfattande psykisk ohälsa och påtaglig effekt på vardagliga fungerandet
- 11-15 år
- Personal: 1 socionom, 2 lärare – lång erfarenhet av att arbeta med skolvägran och kompetens i KBT
- 3 faser

Små studier – anpassningar av KBT

- Fallstudie på anpassad KBT för familj med social utsatthet - Funktionell analys, psykoedukation, gradvis exponering, aktiv ignorering + belöning, alla behandlingssessioner skedde i skolan
(Blumkin, 2016). The implementation of an evidence-based treatment for a complex case of school refusal.
- DBT med 4 ungdomar 13-16 år och deras familjer, 16 veckor
(Chu, et al. 2015). Dialectical behavior therapy for school refusal: Treatment development and incorporation of web-based coaching.
- Gruppbaserat föräldrastöd – stresshantering, kognitiv omstrukturering kring föräldrastategier
(Minamitani & Matsumoto, 2018). Developmental trial of a cognitive behavior therapy program for parents of junior high students exhibiting school refusal: Evidence based on a small sample from a metropolitan area in Japan.

- Icke-randomiserad studie på effekt av konsultation utifrån KBT med skolpersonal – ungdom som inte vill delta i behandling
Maeda, N., & Heyne, D. (2019). Rapid return for school refusal: A school-based approach applied with Japanese adolescents
  - KBT anpassad till 14-åring med kroniskt medicinska besvär - fallstudie
(Rohrig & Puliafico, 2018). Treatment of school refusal an adolescent with comorbid anxiety and chronic medical illness.
- Utgick från Kearney & Albano (2007) When Children Refuse School: A Cognitive-Behavioral Therapy Approach Therapist Guide.
- Individuella sessioner, gruppbehandling, föräldraträning, tfn-coachning, samverkan med skolan

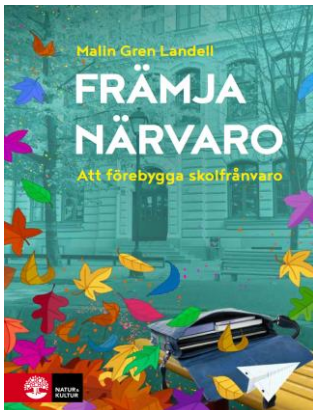
Tekniskt stöd

- Virtual reality exposure therapy for school phobia. Virtuellt skolmiljö (Gutiérrez-Maldonado, J., et al. 2009)
- Mobilspel som komplement till tidig intervention eller behandling för ångestbesvär och skolvägran. Utvecklat för ungdomar 10 – 13 år att använda tillsammans med familj, skola, behandlare (Høiseth, 2020)

Kliniska tips när du möter skolfrånvaro

1. Medverka inte oreflekterat till förkortad skoldag
2. Efterfråga skolans utredning av elevens frånvaro
3. Utvärdera effekt av insats i termer av närvarostatus, trivsel i skolan, kunskapsutveckling, familjefungerande, psykiskt mående

Och ett extra tips – ta in mått på skolfrånvaro/närvaro i forskningsstudier på barn och ungdomar

Boken som bok och på burk!

Webbutbildning i att främja närvaro och förebygga frånvaro genom kollegialt lärande. Tipsa gärna skolan.

<https://www.nok.se/kurser-och-event/alla-onlinekurser/narvaro-i-skolan/>

www.grenlandelliskolan.se